Bakı Dövlət Universiteti
Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi

Ulu Öndər Heydər Əliyevin
anadan olmasının 94-cü ildönümünə
həsr olunmuş

"Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi"

mövzusunda
Respublika Elmi Konfransının

TEZİSLƏRİ

Bakı, 10 may 2017

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

Ulu Öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının
94-cü ildönümünə həsr olunmuş

"Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi"

mövzusunda

Respublika Elmi Konfransının

TEZİSLƏRİ

Bakı, 10 may 2017

MÜNDƏRİCAT

KİTABXANAŞÜNASLIQ BÖLMƏSİ

Elçin Yusif oğlu ƏHMƏDOV
MÜASİR KİTABXANAŞÜNASLIĞIN STRUKTURU VƏ MAHİYYƏTİ 3
Mehmanəli Əkbər oğlu MƏMMƏDOV
ELMİ-TEXNİKİ KİTABXANALARDA FONDUN UÇOTU VƏ MÜHAFİZƏSİ
Pərviz Firudin oğlu KAZIMİ
SENZURA VƏ MƏHDUDİYYƏTLƏR KİTABXANA-İNFORMASİYA FƏALİYYƏTİNDƏ (TARİXİ ƏNƏNƏLƏR VƏ MÜASİR PROBLEMLƏR) 7
Nigar Nurəddin qızı İSMAYILOVA
RFİD TEXNOLOGİYASININ KİTABXANA İŞİNDƏ TƏTBİQİ 10
Eldəniz Elman oğlu MƏMMƏDOV
«SƏNƏD-İNFORMASİYA ELMLƏRİ» VƏ ONUN STRUKTUR QURULUŞU 12
Hicran Oqtay qızı ZEYNALOVA
TİBBİ İNFORMATİKANIN İNKİŞAFI VƏ KİTABXANALAR 17
Aygün Seyfəddin qızı ƏLİYEVA
FASİLƏSİZ TƏHSİLİN TƏŞKİLİ VƏ TƏKMİLLƏŞMƏSİNDƏ KİTABXANA-İNFORMASİYA MÜHİTİNİN FORMALAŞMASI 19
Aysel Vaqif qızı HƏSƏNOVA
DÖVLƏT QULLUQÇULARINA KİTABXANA-İNFORMASİYA XİDMƏTİNİN METODLARI 24
İlkin Qəhrəman oğlu ŞAHMƏRDANOV
AZƏRBAYCANDA KİTABXANALARIN İNKİŞAFINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU 26

BİBLİOQRAFİYAŞÜNASLIQ BÖLMƏSİ

Nadir İslam oğlu İSMAYILOV
İSLAM MƏDƏNİYYƏTİNDƏ KİTABXANA VƏ BİBLİOQRAFİYA MƏSƏLƏLƏRİ 29
Sima Paşa qızı İSMAYILOVA
İNFORMASİYA RESURSLARI CƏMİYYƏT RESURSLARI STRUKTURUNDA 34

Solmaz Azay qızı SADIQOVA
İNFORMASİYA CƏMİYYƏTİ ŞƏRAİTİNDƏ İSLAM HƏMRƏYLİYİ VƏ TOLERANTLIĞA DAİR İLKİN RESURSLAR 36
Xuraman Telman qızı AĞAYEVA
RUSİYADA ELEKTRON KİTABXANANIN YARADILMASI TARİXİNDƏN 39
Vəzufə Hüseynağa qızı XUDİYEVA
ƏLI BƏY HÜSEYNZADƏNIN MÜHACİRƏTDƏKİ FƏALİYYƏTİ – BİBLİOQRAFİK TƏHLİL 42
Namiyə İntiqam qızı NƏBİYEVA
KİTAB TƏBLİĞİNDƏ YENİ İNTERNET FENOMENİ-"FLEŞBUK" 45
Humay Hüseyn qızı BABAZADƏ
AZƏRBAYCANDA KİTABXANAŞÜNASLIQ VƏ BİBLİOQRAFIYAŞÜNASLIQ FİKRİNİN İNKİŞAFININ BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ 48

KİTABXANA RESURSLARI VƏ İNFORMASİYA AXTARIŞ SİSTEMLƏRİ BÖLMƏSİ

Xəlil İsmayıl oğlu İSMAYILOV
ÜMUMMİLLİ LİDER H.ƏLİYEV KİTAB VƏ KİTABXANA MƏDƏNİYYƏTİNİN BÖYÜK HAMİSİDİR 51
Rəşad Əhmədxan oğlu QARDAŞOV
ELEKTRON KATALOQ YÜKSƏK İNFORMASİYA TEXNOLOGİYALARININ NƏTİCƏSİ KİMİ (Respublika kitabxanalarının iş təcrübəsi əsasında) 54
Daşqın Heydər oğlu MƏHƏMMƏDLİ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ŞƏKİ-ZAQATALA İQTİSADİ REGİONUNUN KİTABXANA-İNFORMASİYA İNFRASTRUKTURUNUN MODERNLƏŞDİRİLMƏSİ YOLLARI 56
Elçin GÜLALIYEV
NADİR VƏ QİYMƏTLİ NƏŞRLƏRİN MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ ELEKTRONLAŞDIRILMASI KİTABXANAŞÜNASLIĞIN AKTUAL ELMİ PROBLEMİ KİMİ 59
Vəfa Məlikheydər qızı MƏMMƏDOVA
İNFORMASİYA MƏDƏNİYYƏTİ TƏLİM KURSLARI TƏHSİL PROQRAMININ TƏRKİB HİSSƏSİ KİMİ 61
Aygün Kamran qızı SƏFƏROVA
AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI MƏRKƏZI ELMİ KİTABXANASININ (MEK) YENİ FƏALİYYƏT STRATEGİYASI 67

KİTABŞÜNASLIQ VƏ NƏŞRİYYAT İŞİ BÖLMƏSİ

Knyaz İlyas oğlu ASLAN
ANTİKVAR KİTABIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ 70
Ələmdar Qəmbər oğlu CABBARLI
SƏMƏD VURĞUNUN ƏDƏBİ-BƏDİİ İRSİNİN TƏBLİĞİNDƏ ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU 77
Nailə Müzəffər qızı MEHRƏLİYEVA
İ.A.KRILOVUN ƏSƏRLƏRİ ABBAS SƏHHƏTİN TƏRCÜMƏSİNDƏ.... 79
Rasim İmamqulu oğlu SÜLEYMANOV
HEYDƏR ƏLİYEV MÜASİR AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNİN QURUCUSUDUR.......... 81
Şəhla TAHİRQIZI
AZƏRBAYCANDA PEDAQOGİKA VƏ TƏHSİLƏ DAİR ELMİ NƏŞRLƏRİN YARANMASI VƏ İNKİŞAFI: ONLARIN NƏZƏRİ-PRAKTİKİ ƏHƏMİYYƏTİ 84
Ellada Məmməd qızı BALAYEVA
HƏSƏN BƏY ZƏRDABİ KİTAB NƏŞRİ HAQQINDA.......... 86
Sevda Elman qızı SƏFƏROVA
ORTA MƏKTƏB DƏRSLİKLƏRİNİN REDAKTƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ 90
Ülkər Rəhim qızı EYVAZOVA
AZƏRBAYCAN KLASSİK ƏDƏBİYYATININ NƏŞRƏ HAZIRLANMASI MƏSƏLƏLƏRİ 95
Dilbər İlham qızı DOSMƏMMƏDLİ
CƏLİL MƏMMƏDQULUZADƏNİN İLK ƏSƏRLƏRİNİN NƏŞRİ TARİXİNDƏN.......... 101
Rəşad İSMİXANOV
SÜLEYMAN RƏHİMOV VƏ KİTABXANA İŞİ.......... 104

«SƏNƏD-İNFORMASİYA ELMLƏRİ» VƏ ONUN STRUKTUR QURULUŞU

Eldəniz Elman oğlu MƏMMƏDOV
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müəllimi

Azərbaycanın görkəmli ziyalısı, dünya şöhrətli alim, akademik Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə (1928-2006) öz çıxışlarının birində (*Neft daşları, 4 fevral 1999-cu il*) belə qeyd edir: «...*Siz sivilizasiyalı dünyaya üz tutursunuz. Ancaq informasiya əsası olmayan sivilizasiyalı dünya olmur. Harada ki, informasiya yoxdur, orada sivilizasiya da mövcud ola bilməz. Bizə informasiya mütəxəssisləri lazımdır*...». Bu fikrin söylənildiyi tarixdən 18 il ötməsinə baxmayaraq, nəticə etibarı ilə gələcəyə edilmiş bu cür elmi baxış özünü doğrultmuşdur.

Hazırda informasiya cəmiyyətinə qədəm qoyulmuşdur. İnformasiya cəmiyyəti elə bir cəmiyyətdir ki, artıq burada insan

fəaliyyətinin bütün sahələrinə İnformasiya-Kommunikasiya Texnologiyalarının (İKT) tətbiq olunması labüd sayılır.

Respublikamızda informasiya cəmiyyətinə keçid dövründə görülən işlərin məntiqi nəticəsi kimi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 17 fevral 2003-cü il tarixli, 1146 №-li sərəncamı ilə qəbul və təsdiq edilmiş «*Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003 - 2012-ci illər)*» və həmin istiqamətdəki layihələr çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Milli strategiyada insan fəaliyyətinin bütün sahələrində inkişaf üçün əlverişli şərait yaradılması istiqamətləri əks olunmuşdur. Bu məqsədlərə çatmaq üçün informasiya strukturlarını gücləndirilmək, müvafiq hüquqi baza yaratmaq, İKT sahəsində elmin daha geniş istifadə olunmasına yardım göstərmək, müxtəlif xarakterli və səviyyəli informasiya ehtiyatları, informasiya mərkəzləri yaratmaq və sairə tələb olunurdu. Fikrimizcə, çətinliklə də olsa, bütün bu məsələlər öz həllini tapmışdır.

İnformasiya cəmiyyətinin əsas məqsədi milli mənsubiyyətindən, cinsindən, sosial-iqtisadi statusundan asılı olmayaraq cəmiyyətin bütün üzvlərinin həqiqi mənada sivilizasiyanın mədəni quruculuğunda, idarəetmədə iştirakının təmin olunmasıdır. Məhz ona görə də, bu prosesin müvəffəqiyyətliliyi üçün lazımi resurslardan düzgün istifadə etmək, yerinə yetirilən bütün işləri koordinasiya etmək və tənzimləmək, meydana çıxan operativ vəzifələri müəyyənləşdirmək və həll etmək olduqca vacibdir.

İnsan fəaliyyətinin bütün sahələrinə İKT-nin tətbiqi bir daha onu sübut edir ki, svilizasiyanın, yəni insan cəmiyyətinin əsasını informasiya təşkil edir. Bu onunla izah olunur ki, bəşər həyatının bütün mərhələləri (ictimai-iqtisadi formasiyalar) ictimai əlaqələr və bu əlaqələr də öz növbəsində informasiyanın toplanması, ötürülməsi, saxlanması, axtarışı və çatdırılması üzərində qurulmuşdur.

İnformasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq, hal-hazırkı dövrdə elmlərin təsnifatına dair irəli sürülən fikirlər də müxtəlifdir. Belə ki, bəzi beynəlxalq qurumların (UNESCO, İSESCO və s.) elm

və bilik sahələrinə dair ümumi siyahısında verilən bir sıra ixtisasların müasir dövrdə kəsb etdiyi yeni mənaları ilə əlaqədar müxtəlif tənqidi fikirlər mövcuddur. Bu baxımdan, dünya praktikasında geniş yayılmış təsnifat (***Melvil Düinin Onluq Təsnifatı, Konqres kitabxanasının təsnifatı*** və s.) sistemlərində də köhnəlmiş, düzgün elmi baxışı əks etdirməyən bəzi elm və bilik sahələrinin adlarına yenidən nəzər salınması olduqca vacibdir. Məsələn: **«Kitabxana və informasiya elmləri»** (ing. ***Library and information science***). Fikrimcə, hər hansı elmi bilik sahəsinə müvafiq ad verildikdə və onları müxtəlif xarici dillərə tərcümə etdikdə bu sahənin mütəxəssisləri ilə məsləhətləşmək daha düzgün olardı. Belə ki, «kitabxana» elm deyil, o cəmiyyətin yaratdığı sosial müəssisə və «Kitabxanaşünaslıq» elminin tədqiqat obyektlərindən biridir. Əgər mötəbər və mütəfəkkir elm adamları bu məqaləni oxuyacaqsa, «Kitabxana və informasiya elmləri» anlayışının **«Sənəd-informasiya elmləri»** (rus. ***Документно-информационные науки;*** ing. ***Document and information sciences***) kimi adlandırılması təklifini irəli sürürəm.

Sual oluna bilər, niyə bu məhz «Sənəd-informasiya elmləri» adlanmalıdır? Bu sualın konkret cavabı «Sənəd-informasiya elmləri»ni təşkil edən struktur quruluşdadır (bax: *Sxem*).

Fikrimizcə, sənəd sosial informasiyanı müəyyən zaman və ya məkan daxilində saxlamaq və yaymaq üçün yaradılmış bir vasitədir. Məhz sənəd vasitəsi ilə informasiya təşkil edilir, sistemləşir və sabit halda qeyd olunur. İnformasiya istənilən sənəddə xüsusi ardıcıllıqla, ümumiləşdirilmiş və müxtəlif məlumatların qarşılıqlı əlaqəsi şəklində verilir. Əgər fikir versəniz nəzərinizə çarpar ki, informasiya və informasiya daşıyıcısı bir vəhdətdə sənədin mənşəyini təşkil edir. Lakin sənədin anlaşılması və təhlili üçün onlar ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilməlidir.

Yuxarıda qeyd olunanlar nəzərə alınaraq, «Sənəd-informasiya elmləri»nin struktur quruluşunun (buraya daxil olan elmi bilik sahələrinin) aşağıdakı kimi müəyyən olunmasını tövsiyə olunur:

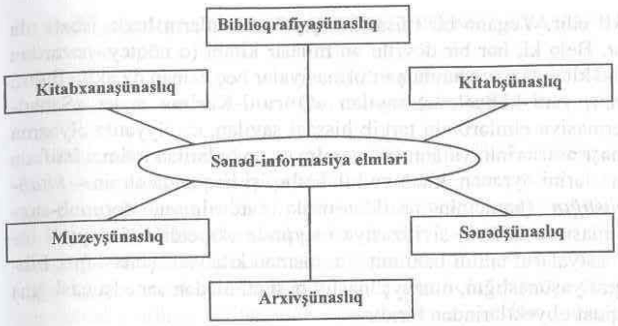

Yuxarıda göstərilən struktur quruluşa əsaslanaraq bu anlayışın şərhini belə vermək olar: «**Sənəd-informasiya elmləri** – informasiya daşıyıcısı olan müxtəlif tip və növ sənədləri, bu sənədlərin mühafizəsini, nəsildən-nəslə ötürülməsini, ictimai istifadəsini təmin və təşkil edən sosial institutları, onların fəaliyyətini və bütün bu proseslərin xassələrini, strukturunu, inkişaf qanunauyğunluqlarını öyrənən elmi bilik sahələrinin məcmusudur. Konkret desək, bu sənəd, informasiya və onları mühafizə edən sosial institutları bir vəhdətdə öyrənən elmi biliklərdir».

«Sənəd-informasiya elmləri» anlayışını elmi müstəviyə gətirməkdə əsas məqsədim bu məqalənin başlanğıcında böyük Azərbaycanlı mütəfəkkir, akademik A.X.Mirzəcanzadənin söylədiyi «...*informasiya əsası olmayan sivilizasiyalı dünya olmur*...» fikrini inkişaf etdirməkdir. Bəli, bu bir həqiqətdir ki, bu gün milyonlarla ziyalının yetişməsində məhz «Sənəd-informasiya elmləri»nin (*kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq, kitabşünaslıq, muzeyşünaslıq, arxivşünaslıq və sənədşünaslıq)* tədqiqat obyektlərinin (*kitabxanaların, muzeylərin, arxivlərin, ümumilikdə sənəd-informasiya resurslarının*) müstəsna rolu vardır. Məhz bu səbəbdən «Sənəd-informasiya elmləri» strukturuna daxil olan elmi bilik sahələrinin tədqiqat obyektləri sivilizasiyanın *informasiya əsasını* – **bazisini**

təşkil edir. Yeganə bir misal bu qeyd olunanların bariz isbatı ola bilər. Belə ki, hər bir dövrün ən müasir kitabı (o nöqteyi-nəzərdən ki, bu kitabda əks olunmuş informasiyalar heç zaman öz aktuallığını itirmir, yəni köhnəlmir) sayılan **«Qurani-Kərim»** məhz «Sənəd-informasiya elmləri»nin tərkib hissəsi sayılan, cəmiyyətdə əlyazma və nəşr əsərlərinin yaranması, yayılması və onlardan ictimai istifadə proseslərini öyrənən, kitab və kitabçılıq işi haqqında elmin – ***kitabşünaslığın*** (həmçinin nəsildən-nəslə çatdırılması, qorunub-saxlanılması və özündə sivilizasiya haqqında əks etdirdiyi dəyərli informasiyaların təhlili baxımından, qismən kitabxanaşünaslığın, biblioqrafiyaşünaslığın, muzeyşünaslığın, o cümlədən sənədşünaslığın) tədqiqat obyektlərindən biridir.

Bu gün müasir sivilizasiyanın *informasiya əsasını* təşkil edən «Sənəd-informasiya elmləri» bizə böyük rəvac verir ki, tarix boyu elmi, görkəmli alim, mütəfəkkir, dövlət və siyasi xadimləri, o cümlədən beynəlmiləlçiliyi, tolerantlığı və multikulturalizmi ilə seçilən Azərbaycan hazırkı mərhələdə müxtəlif mədəniyyətlərin qovuşduğu məkan statusunu daşısın. Ən azından son 10 il ərzində istər yerli, istərsə də dünya dövri və kütləvi mətbuatında Azərbaycanda keçirilən beynəlxalq səviyyəli tədbirlər belə bir qəti qənaətə gəlməyə tam əsas verir.

Azərbaycanda multikultural mühitə olan münasibətin real ifadəsidir ki, 2016-cı ilin yanvarın 11-də Azərbaycan Respublikasında «*Multikulturalizm ili*» elan edilməsi haqqında ölkə prezidenti Sərəncam imzalamışdır. Daha sonra, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamına uyğun olaraq 2016-cı ilin martın 11-də təsdiqlənən «*Tədbirlər Planı*»nda «*Azərbaycan multikulturalizmi*» elektron kitabxanasının və veb saytının yaradılmasının Prezident Kitabxanasına həvalə olunması bir daha onu təsdiq edir ki, müasir informasiya cəmiyyətində «Sənəd-informasiya elmləri» strukturuna daxil olan elmi bilik sahələrinin tədqiqat obyektləri multikultural sivilizasiyanın informasiya əsasını təşkil edir.